

УДК 330.142.22 (1-87) (477)

О. Ф. АНДРОСОВА, Ю. О. ГАННИЧ, Я. Ю. ДЕМ'ЯНЕНКО

Запорізький національний технічний університет

РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Розглянуто основні принципи та напрями розвитку сучасної банківської системи України. Оцінено вплив закордонного капіталу на національну банківську систему, виявлено його переваги та недоліки. Розглянуто та обґрунтовано необхідність контролю за діяльністю іноземних банків та їх філій.

The basic principles and directions of development of the modern banking system of Ukraine. The influence of foreign capital in the national banking system revealed its advantages and disadvantages. Considered and the necessity of control over the activities of foreign banks and their branches.

Ключові слова: банк, банківська система, іноземний банк, приплив іноземного капіталу.

Вступ

Процес глобалізації світової економіки, зростання масштабів та поглиблення процесів залучення іноземних капіталів на сучасному етапі розвитку України, не можуть оминати країну, а особливо її фінансово-банківську систему. На сьогоднішній день набувають поширення процеси залучення іноземних капіталів, створення іноземних банківських установ.

Український ринок банківських послуг є динамічним, але і дотепер недостатньо насиченим. Ці фактори є досить важливими для іноземних інвесторів, які розраховують на отримання достойних прибутків, інвестуючи в Україну. Залучення іноземних капіталів сприяє появі більш якісних та дешевих банківських послуг, зростанню обсягів кредитних ресурсів, швидкому впровадженню нових методів банківської діяльності. Але водночас, поява іноземних банківських установ веде до значного відпливу фінансових ресурсів, зниження контролю з боку держави за потоками іноземного капіталу та банківською системою.

У зв'язку з цим виходячи з вище сказаного, доцільним є розгляд та аналіз всіх аспектів стосовно участі іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі.

Постановка завдання

Метою статті є висвітлення питань щодо доцільності залучення іноземного капіталу та збільшення його частки в вітчизняній банківській системі, створення іноземних банківських установ та їх вплив на подальший розвиток української економіки.

Результат дослідження

Процес інтеграції у світовій економіці тісно пов'язаний з розвитком банківської системи України, тому особливої актуальності набувають проблеми проникнення іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг, визначення їх впливу на діяльність українських банків.

Дослідження ролі іноземного капіталу на ринку банківських послуг та стану економіки в цілому здійснює багато вітчизняних науковців. Слід відзначити праці М.І. Савлука, А. Шаповалова, Д. Полозенка, М. Мальчик, Л. Федорук, Т. Вахненка, В. Гейця, у розробках яких висвітлюються зазначені аспекти.

Але, ситуація щодо залучення іноземного капіталу у банківський сектор весь час змінюється, а його раціональна частка є предметом дискусій. Це й обумовлює мету нашого дослідження — розглянути роль іноземного капіталу в фінансовому секторі України та його вплив на подальший розвиток економіки.

Сучасний банк – це універсальне фінансове підприємство, що здійснює професійне управління ресурсами суспільства в їх грошовому виразі й виконує відповідні специфічні функції в економіці. За рахунок залучення іноземного капіталу, в Україні вдосконалюються сучасні банківські технології, з'являються нові фінансові продукти, розвивається культура корпоративного управління, що в цілому сприяє підвищенню рівня конкуренції. [1. с 16].

Найвагомішими мотивами залучення стратегічних іноземних інвесторів українськими банками є такі: неспроможність забезпечити необхідний обсяг кредитних ресурсів за прийнятною ціною; підвищення в перспективі регуляторних вимог НБУ до капіталу банків в контексті справедливої оцінки банківських резервів, доходів, ризиків і чистоти регулятивного капіталу, імовірність утрати для частини внутрішніх акціонерів привабливості інвестицій у банківський бізнес за умов падіння його рентабельності. [2. с. 28].

Кожен іноземний банк, виходячи на фінансовий ринок України, намагається розробити й реалізувати власну стратегію розвитку. Причому банки західноєвропейських розвинутих держав входження

в український фінансовий ринок тісно пов'язують із розв'язанням внутрішніх економічних проблем, включаючи підвищення прибутковості банківської діяльності за рахунок реалізації власних конкурентних переваг, зміцнення своїх позицій на міжнародних ринках. [3. с. 31].

Основним показником стрімкого розвитку будь-якого банку є динаміка нарощування активів. З 2001 року іноземні банки міцно зайняли свою нішу та впевнено утримували її. Так, наприклад, на 1 січня 2009 р. в Україні функціонувало 53 банка з іноземним капіталом (17 з 100%-відсотковим іноземним капіталом) із 198 зареєстрованих. На 01.01.2010 р. в Україні зі 197 зареєстрованих комерційних банків 51 мали іноземний капітал, а 18 – 100%-відсотковий іноземний капітал. За даними НБУ, станом на 01.01.2011 ліцензію на здійснення банківських операцій мали 176 банків (з 194 зареєстрованих), у тому числі 55 банків з іноземним капіталом, із них 20 банків – з 100%-відсотковим іноземним капіталом. На сьогодні в Україні зареєстровано 176 банків (55 з іноземним капіталом, 23 – з 100%-відсотковим іноземним капіталом). Станом на 01.01.2009 частка іноземного капіталу в українській банківській системі становила 42,9% [4].

На сьогоднішній день іноземний капітал в Україні представлений 23 країнами. Найбільшу частку в загальній сумі становить капітал Кіпру, Австрії, Франції, Росії, Нідерландів, Польщі та Швеції. Більшість іноземних банків, що прийшли в Україну в роки економічного підйому були змушені згорнути свій бізнес в Україні після кризи. На це вплинуло відразу декілька факторів, серед яких уповільнення зростання економіки України, фінансові проблеми, що виникли в ЄС, а також політична ситуація в країні – погіршення відносин правлячої влади з опозицією [4]. Починаючи з 2009 року іноземні банки залишають країну один за одним – спочатку банки з німецьким капіталом, а саме Bayerische Landesbank, а потім німецька компанія Commerzbank продала банк Форум, що належав їй. Вже за 2012 рік Україна втратила 5 іноземних банків – SEB Group, (Швеція), Societe Generale, (Франція), Volksbank, (Австрія), Кредит Європа Банк, Голландія. Найближчим часом з національного ринку зникне Ерсте Банк, (Австрія) – він вже оголосив тендер на продаж українського представництва.

Таким чином, можна стверджувати, що вітчизняна банківська система значно інтегрована у світові фінансові процеси, але їй не вистачає стабільності, сприяння з боку держави інтенсивному та якісному розвитку, створення стимулів для іноземних інвесторів. Саме тому для України важливо розробити власну стратегію подальшого розвитку вітчизняної банківської системи з урахуванням зростаючого впливу іноземного банківського капіталу.

Збільшення частки банківського сектору, який перебуває під контролем іноземного капіталу, може призвести до перерозподілу кредитних ресурсів. Тому з метою уникнення цього, зростання частки іноземного капіталу в банківській системі має відбуватися з огляду на внутрішні умови розвитку банківського сектору та підвищення конкурентоспроможності українських банків.

Вплив іноземних банків на розвиток національної банківської системи є досить неоднозначним та потребує чіткого визначення і розмежування позитивного та негативного впливу на національну банківську систему.

До основних негативних наслідків присутності іноземного капіталу в банківському секторі України можна віднести:

- 1) виникнення можливості неконтрольованого відпливу капіталу за межі країни, що пояснюється бажанням інвесторів вкладати кошти в ті галузі, що є найбільш прибутковими та безпечними;
- 2) можливість проведення іноземними банками спекулятивної діяльності, без надання повного та якісного спектра банківських послуг, що може призвести до зниження серед населення довіри до банків;
- 3) загроза зниження вітчизняними комерційними банками та НБУ впливу на розвиток національної економіки, за рахунок появи потужних іноземних банків, наданням ними дешевих кредитних ресурсів та високоякісним обслуговуванням;
- 4) загроза виникнення додаткових ризиків – ризик банкрутства банків, економічні, соціальні та політичні ризики.

До основних позитивних наслідків присутності іноземного капіталу можна віднести:

- 1) наявність іноземного капіталу в банківській системі позитивно впливає на розвиток фінансової системи, сприяє розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку;
- 2) посилення конкуренції на ринку банківських послуг, що веде до диверсифікації банківських продуктів та послуг;
- 3) витіснення з ринку економічно слабких банків, що веде до підвищення довіри до банків з боку населення;
- 4) швидке впровадження передових технологій банківської діяльності, зокрема використання досвіду фінансового менеджменту, запровадження зарубіжного досвіду управління ризиками, що відображається у посиленні конкуренції між українськими та зарубіжними банками, внаслідок чого розширюються асортимент послуг та зростає якість обслуговування; зростання залежності банківського сектору України від іноземного капіталу [5. с 3].

Аргументи проти зростання частки іноземного капіталу пов'язані із загрозою потенційної втрати контролю над банками та економікою країни в цілому. Однак, саме іноземний капітал сприяє стрімкому розвитку банківського сектору в країнах з перехідною економікою.

Для активного залучення та ефективного використання іноземного капіталу на вітчизняному ринку необхідне регулювання діяльності банківського сектора з боку держави, тобто необхідний системний підхід щодо регулювання доступу іноземного капіталу в країну. Він повинен базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків з національним капіталом, використанні технологічних та структурних переваг іноземних банків, інтенсифікації використання сучасних банківських технологій та банківського менеджменту.

На думку М. Савлука, доступ на український ринок повинні отримати тільки найбільш надійні іноземні банки, які володіють власним капіталом у розмірі не менше 1 млрд. євро, мають високий рейтинг, а також представляють країну, яка дозволяє відкриття філії українських банків на своїй території. Крім того з огляду на рівень розвитку банківського сектору України, пропонується встановити верхню межу участі іноземного капіталу в національній банківській системі, вона не повинна перевищувати 40%.

На сьогоднішній день банківський ринок України є досить розконцентрованим – найбільша частка іноземних активів контролюється інвесторами з Росії та Австрії, решта банків з іноземним капіталом належить французьким, італійським, угорським, німецьким, шведським інвесторам, але вони швидко покидають територію країни, що свідчить про зниження зацікавленості в контролі над українським банківським бізнесом фінансових інститутів з Європейського Союзу. На сьогоднішній день у Європі перспективними для інвестування вважаються Польща, Чехія, Туреччина та Росія, які показують високі темпи розвитку. Крім того, все більшої уваги банкірів привертають азіатські ринки. Ринком України починають цікавитися китайські та російські інвестори.

У зв'язку з процесами глобалізації та інтеграції, швидким розвитком банківського сектору України і протиріччями, що виникають з приводу необхідності проникнення іноземного капіталу на вітчизняний ринок виникає гостра необхідність державного регулювання банківської діяльності. Державне регулювання комерційних банків - це комплекс заходів, які вживаються відповідними державними органами для підтримання стабільності та ефективності банківської діяльності, обмеження негативних наслідків різноманітних ризиків. Головною метою регулювання банківської сфери є підвищення рівня надійності, стабільності банківської системи в цілому та захист інтересів кредиторів і вкладників.

Контроль за діяльністю іноземних банків та їхніх філій, а також банків, створених за участю іноземного капіталу є обов'язковим практично в усіх країнах, тому стає актуальним питання розробки і впровадження комплексу обмежувальних заходів у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни.

Найважливіші з них:

1) прийняття НБУ нормативних актів, які мають за мету забезпечити недопущення надмірної концентрації іноземного капіталу на одному з сегментів ринку банківських послуг з метою обмеження можливостей його подальшої монополізації.

2) забезпечення високого рівня прозорості джерел зовнішнього інвестування коштів у банківську систему, з метою зниження ймовірності впливу значних обсягів капіталу у разі посилення спекулятивних тенденцій його руху на міжнародних фінансових ринках.

3) стимулювання привнесення іноземним капіталом нових технологій, різноманітності у послугах та продуктах, що заохочуватиме вітчизняні банки до підвищення рівня конкурентоспроможності.

4) підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків шляхом збільшення капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії, зменшення обсягів ризикових активів, збільшення капіталу за рахунок прибутку.

Як бачимо, регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України є надзвичайно важливим завданням для держави. Воно потребує системного підходу й має базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності технологічних та організаційних переваг для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом.

Висновки

Іноземний капітал відіграє важливу роль у розвитку банківського сектору України та вітчизняної економіки в цілому. Але наслідки залучення іноземного капіталу на ринок банківських послуг можуть носити як позитивний, так і негативний характер. З одного боку, проникнення іноземних банків розширює ресурсну базу економічного розвитку, сприяє залученню іноземних інвестицій, зростанню реального рівня рентабельності банківської системи та зменшенню кількості проблемних банків. З'являються нові, більш дешеві та якісні банківські послуги, стає можливим здешевлення кредитних ресурсів. З іншого боку, держава може втратити контроль над своєю банківською системою тому, що власники іноземного капіталу керуються передусім власними інтересами – отриманням максимально можливого прибутку, таким чином виникає загроза відтоку фінансових ресурсів.

З огляду на останні тенденції в банківському секторі України, збільшення кількості банків із часткою іноземного капіталу відбувається, найчастіше, шляхом придбання іноземними інвесторами частки участі в існуючому українському банку. Це обумовлено тим, що цей процес є більш гнучким і зручним, ніж процедура створення "з нуля" дочірнього банку в Україні.

На нашу думку, слід ефективно використати присутність іноземних банків на вітчизняному ринку

для вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків та зміцнення грошово-кредитної системи України.

Література

1. Васюренко О.В. Підручник. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2004. – 324 с.
2. Підручник [Савлук М.І., Мороз А.М., Пуховкіна М.Ф. та ін.]. – 3-є вид., перероб. і доп. ; за заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
3. Мальчик М. Іноземний капітал у банківській сфері України: переваги та недоліки / М. Мальчик, Л. Федорук // Економіка. – 2009. – № 4 (95). – С. 41.
4. Основні показники діяльності банків України [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
5. Тема дня: Самые надежные банки Украины [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://banker.ua/bank_news/banks/2009/11/12/1180438187
6. Шаповалов А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України / А. Шаповалов // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 4. – С. 7.
7. Шевченко Р.І. Банківські операції / Шевченко Р.І.. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.

Надійшла 12.01.2013; рецензент: д. е. н. Череп А. В.